

پژوهش بر سرش مشهد

نویسنده و گرد آورنده: محمد امین حاجی زاده

سرشناسه : حاجی زاده، محمدامین، ۱۳۶۰-، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور : پژوهشی بر فرش مشهد / نویسنده و
گردآورنده محمدامین حاجی زاده.
مشخصات نشر : کرمان: فرارنگ، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : ۱۳۰ ص. : مصور، عکس.
شابک : 978-600-93641-6-9 ۱۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه: ص ۱۲۶-۱۳۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع : قالی و قالیبافی -- ایران -- مشهد
رده : کنگره : ۱۳۹۳ ج۲ الف / NK2809
رده بندی دیو : ۷۴۶/۷۹۵۵۷۲۲۳
شماره کتابخانه ملی : ۳۵۲۵۴۴۰

عنوان کتاب: پژوهشی بر فرش مشهد

نویسنده و گردآورنده: محمد امین حاجی زاده

عنوان ناشر: فرارنگ

نوبت و سال چاپ: اول-۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۶۴۱-۶-۹

طرح جلد: شهاب شفیعی مقدم

صفحه آرای: محبوبه پور چاوش زاده

چاپ و صحافی: کارا

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

نشانی انتشارات: کرمان- خیابان پروین اعتصامی- ساختمان اعتصام- طبقه ۱- واحد ۱

تلفن: ۰۳۴۱-۲۲۳۹۸۳۰-۰۳۴۱-۷۶۱۳۶۵۷۶۶۸ کدپستی:

آدرس الکترونیک: fararang_nashr@yahoo.com

فهرست مطالب:

۱۱.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول
	فرش مشهد در دوران گذشته
۱۴.....	۱-۱-۱ راسان
۱۴.....	۱-۱-۱-۱ رنگ و تارخی و جغرافیایی
۱۵.....	۱-۱-۲ سوابق تاریخی فرشهای خراسان
۲۲.....	۱-۲ مشهد
۲۲.....	۱-۲-۱ موقعیت جغرافیایی
۲۳.....	۱-۲-۲ جغرافیای تاریخی مشهد مقدس
۲۵.....	۱-۲-۳ سوابق قالی بافی در مشهد
۲۹.....	فصل دوم
	ویژگی های فنی فرش مشهد
۳۰.....	۲-۱ مواد اولیه
۳۱.....	۲-۲ نوع گره و بافت
۳۲.....	۲-۳ نوع چله کشی
۳۲.....	۲-۴ نحوه بودکشی
۳۳.....	۲-۵ شیرازه
۳۴.....	۲-۶ رجشمار
۳۴.....	۲-۷ واحد بافت
۳۴.....	۲-۸ رنگرزی
۳۵.....	۲-۹ ابعاد متداول قالی مشهد

۱۰-۲ مراکز قالی بافی مشهد ۳۶

فصل سوم ۳۷

نام آوران فرش مشهد

۳-۱-۱ عمو اوغلی ۴۰

۱-۱-۲ شاهکارهای قالی عمو اوغلی ۴۲

۲-۱-۲ عبد الحمید صنعت نگار ۴۵

فصل چهارم ۴۷

نگاهی به کارگاه موزه فرش آستان قدس رضوی

۴-۱-۱ موزه فرش آستان قدس رضوی ۴۸

۴-۱-۱-۱ فرش افشان شاه عباسی ۵۱

۴-۱-۱-۲ قالی افشان بندی ۵۱

۴-۱-۱-۳ قالی پرده ای دورو (محرابی قندیل) ۵۲

۴-۱-۱-۴ قالی پرده ای دورو (محرابی درختی) ۵۳

فصل پنجم ۵۵

ویژگی های ظاهری فرش مشهد

۵-۱ خصوصیات ظاهری فرش مشهد ۵۶

۵-۱-۱ طرح و نقشه ۵۷

۵-۱-۲ رنگ بندی ۵۹

۵-۲ طبقه بندی طرح ها ۶۰

۵-۳ طرح های رایج ۶۴

فصل ششم ۶۷

طبقه بندی طرح های فرش مشهد

- ۶۸ ۶-۱ طرح های شاه عباسی
- ۶۹ ۶-۱-۱ گل شاه عباسی
- ۷۲ ۲ طرح های افشان
- ۷۳ ۲-۱ افشان گل ریز
- ۷۳ ۲-۲ افشان گل دستار
- ۷۴ ۲-۳ افشان بند
- ۷۶ ۲-۴ افشان دسته گل
- ۷۶ ۲-۵ افشان اسلیمی
- ۷۷ ۳-۱ طرح های لچک ترنج
- ۷۹ ۳-۱-۱ طرح های لچک ترنج در فرش مشهد
- ۸۰ ۳-۱-۱-۱ لچک ترنج شاه عباسی
- ۸۰ ۳-۱-۱-۲ لچک ترنج اسلیمی
- ۸۱ ۳-۱-۱-۳ لچک ترنج کف ساده
- ۸۱ ۳-۱-۱-۴ لچک ترنج گل فرنگ
- ۸۲ ۳-۱-۴-۵ لچک ترنج سعدی
- ۸۳ ۳-۱-۶ لچک ترنج حیوان دار
- ۸۳ ۳-۱-۷ لچک ترنج درختی
- ۸۳ ۳-۱-۸ لچک ترنج دسته گلی
- ۸۴ ۴-۱ طرح های محرابی
- ۸۶ ۴-۱-۱ طرح های محرابی در فرش مشهد
- ۸۶ ۵-۱ طرح ماهی درهم
- ۸۸ ۶-۱ طرح های تابلویی و تصویری

۹۰.....	۶-۷ طرح های خاص
۹۱.....	۶-۷-۱ طرح کوزه کنانی
۹۲.....	۶-۷-۲ طرح ساموراد
۹۲.....	۶-۷-۳ طرح سپه داری
۹۳.....	۶-۷-۴ طرح شیخ صفی
۹۳.....	۷- طرح تخت جمشید

فصل هفتم ۹۵

بررسی نقش طرح و نقش فرش مشهد

۹۶.....	۷-۱ تحولات طرح نقش
۱۰۵.....	۷-۲ تحولات رنگ

فصل هشتم ۱۰۷

آسیب شناسی فرش مشهد

۱۰۸.....	۸-۱ آسیب شناسی فرش مشهد
۱۱۰.....	۸-۱-۱ کارگاه های قالی بافی
۱۱۱.....	۸-۱-۲ طرح و نقشه
۱۱۳.....	۸-۱-۳ مواد اولیه
۱۱۴.....	۸-۱-۴ رنگرزی
۱۱۵.....	۸-۱-۵ آسیب شناسی بافت
۱۱۷.....	۸-۲ وضعیت فعلی تولید

فصل نهم ۱۲۱

پایان سخن

۱۳۱.....	۹-۱ خاتمه.....
۱۲۳.....	۹-۲ منابع و مآخذ.....
۱۲۶.....	۹-۲-۱ منابع فارسی.....
۱۲۸.....	۹-۲-۲ فهرست مقالات.....
۱۲۹.....	۹-۳ منابع لاتین.....
۱۲۹.....	۹-۴ فهرست سایت های اینترنتی.....

مقدمه

با بررسی روند تولید فرش در مشهد، شاهد دوران پر فراز و نشیبی در عرصه این فعالیت، در این شهر هستیم. مسائل اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و سیاسی در پدید آمدن این تحولات کاملاً تأثیرگذار بوده اند. و رشد و رکود فرش مشهد، تا حد زیادی از این جریانات تأثیر پذیرفته است. بررسی تحولات فرش مشهد در تمامی زمینه ها، در گرو توجه به این مسائل نیز می باشد.

شهر مقدس مشهد، با ویژگی های منحصر به فرد فرهنگی و تاریخی، بستر مناسبی را برای هر گونه فعالیت اجتماعی و اقتصادی به وجود آورده و چشم انداز روشنی را برای این فعالیت ها نوید می دهد. تحولات تاریخی فرش در شهر مشهد، به وضوح نشان دهنده توان بالقوه ی این شهر برای گسترش و احیای صنعت فرش بافی است و تجربه مهاجرت بازرگانان تبریزی به مشهد در دهه های پایانی قرن نوزدهم مجری و موفقیت حاصله، شاهد این مدعاست و از همین زمان است که دوران رشد و بالندگی فرش مشهد آغاز، و سنت مستحکمی برای ادامه حیات فرش این منطقه ایجاد می گردد. بر همین اساس پس از این نقطه آغاز، جریان مهاجرت بازرگانان تبریزی به مشهد و تأسیس کارگاه های تولید و تحول همه جانبه فرش، مد نظر قرار گرفت. هر چند که این تحول با بهره گیری از پیشینه و میراث محلی مشهد بنا شده بود و می بایست به سابقه ی فرش بافی در مشهد و خراسان بزرگ هم اشاره می نمود.

بنابراین بخش های اول، شامل بررسی مسائل تاریخی و اجتماعی منطقه و سابقه ی فرش بافی در خراسان بزرگ و شهر مشهد است. در فصل بعدی ویژگی های فرش مشهد، از لحاظ مسائل تکنیکی، شیوه های بافت، مواد اولیه و... مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه، موزه فرش آستان قدس رضوی، که نمونه های با ارزشی از فرش های اصیل مشهد نیز در اختیار دارد، مورد مطالعه قرار گرفته و همین طور شرکت فرش آستان قدس رضوی، که مرکز تولید فرش های اصیل و با کیفیت تأسیس شده و در حال حاضر از بزرگترین و موفق ترین شرکت های متمرکز تولید فرش در سطح کشور به شمار می رود. بررسی تولید کنندگان موفق در زمینه تولید فرش مشهد و خصوصاً افرادی همچون عمواغلی که بیش از سایرین، بر فرش معاصر مشهد تأثیر گذار بوده اند و همچنین بررسی نمونه هایی از آثار با ارزش برجای مانده از آنان، بخش مجزایی را طلب می کرد که در فصل چهارم به این مبحث پرداخته شده است. بدنه اصلی تحقیق، در فصل

هایی که به بررسی و معرفی طرح های رایج در شهر مشهد می پردازند، شکل گرفته است. در یک طبقه بندی کلی، طرح های رایج فرش مشهد در طی یکصد سال اخیر طبقه بندی، و در بخش های مجزا مورد مطالعه قرار گرفته اند. و همچنین در فصلی مجزا، تحولات نقش و طرح مشهد بررسی و تحلیل شده است. در فصل آخر نیز به آسیب شناسی فرش مشهد از جنبه های گوناگون پرداخته شده و همچنین وضعیت فعلی تولید فرش در مشهد، به طور اختصار مورد بررسی قرار گرفته است.

در این شکل گیری این پژوهش سعی شده است، طبقه بندی مشخصی از طرح های رایج فرش مشهد ارائه شود و سولاتی که طی این برهه زمانی در طرح ها و نقش ها پدید آمده، مشخص شود. شکل گرفتن این پژوهش، با توجه به فقر منابع اطلاعاتی و کمبود مطالعات انجام شده، عمدتاً بر مبنای تحقیقات گردآوری های میدانی بوده است. در بررسی منابع خارجی، بیشتر از منابع تصویری این دوره استفاده شده است و مطالبه آنان در واقع تکرار گفته های سیسیل ادواردز در کتابش قالی ایران است، مگر با مطالبی که در خصوص فرش مشهد آمده است. اما در منابع فارسی، چند منبع، جامع تر بر بررسی فرش مشهد پرداخته اند؛ کتاب های "پژوهشی در فرش ایران" و "برگی از قالی خراسان" تألیف استاد آقاي ژوله، و همین طور مقالات و مطالعاتی که محقق گرامی جناب آقای عبدالله احراری در زمینه بررسی فرش مشهد و استان خراسان داشته اند.

در اینجا لازم می دانم از زحمات استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر سامانیان و همچنین راهنمایی های فراوان استاد عزیزم، جناب آقای ژوله، تشکر و قدردانی نمایم. و همین طور از آقای دکتر آشوری که من را در انتخاب این موضوع راهنمایی کرد از آقای عبدالله احراری که از راهنمایی های ارزشمندشان در انجام این پژوهش بهره گرفته ام، و از مدیر عامل شرکت فرش آستان قدس رضوی، جناب آقای باغشنی، و مسئول موزت فرش آستان قدس رضوی، سرکار خانم یوسفی، به خاطر کمال همکاری ایشان، تشکر می نمایم. در پایان از خانواده ام و تمام دوستانی که در انجام این مهم، من را یاری نمودند، سپاسگزارم.